

Spredte Træk fra botaniske Rejser i Karpaterne.

Geografisk Tidsskrift, Bind 20 (1909)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0020-PDF/gto_0020_67447.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=67447>

pdf genereret den : 22/5-2008

fund«, der har taget de samme Opgaver op blandt Kvinderne, har kun lige begyndt sin Virksomhed i California. Baade »Dania« og »Brodersamfundet« efterligner i det ydre andre Foreninger (»Loger«) med Embedsmænd, lukkede Møder, »Pasord«, Kendetegn, Uniformer og anden Stads, Bannere, Ceremonier, og maaske mere. Selskabelige Foreningssammenkomster synes at spille en stor Rolle; men der er ikke optaget et egentligt Arbejde for Danskhedens Bevarelse og det danske Aandslivs Udvikling, selv om dette, at man samles som Danske, ikke er uden Betydning i den Retning. Det maa da ogsaa nævnes, at »Dania« for et Par Aar siden prøvede at faa oprettet et dansk Professorat ved Californias Statsuniversitet, idet man vedtog at yde 2000 Dollars aarlig i to Aar

til Professorløn, naar Universitetet derefter vilde udrede Lønnen. Tilbudet blev dog ikke modtaget, og Sagen strandede derfor, i al Fald foreløbig. Men »Dania«s Tilbud er hidtil enestaaende blandt Danske i Amerika.

Skønt Danskerne har vundet det smukke Omdømme, har dansk Aandsliv dog ikke haft blide Kaar i det rige, skønne Land, og det danske Kirkearbejde har kun haft lille Tilslutning i den svundne Menneskealder. I de senere Aar er der dog sket en glædelig Fremgang. Der er nu dansk-lutherske Menigheder i Ferndale, San Francisco, Oakland, Watsonville, Salinas, Fresno og Los Angeles samt enkelte andre Steder. De betjenes af en halv Snes danske Præster, hvoraf de fire virker i Fresno og Omegn, de fem i Kystbyerne.

Kilder: »Geography of California«, udgivet af American Book Company, 1907 (uævnent Forfatter), Frank G. Carpenter: »The Fairyland of California«, Clarence E. Edwards: »California«, »Census Reports of the United States, 1900«, P. S. Vig: »Peter Lassen« og »Danske Guldgravere i California«, danske Foreningers og Kirkesamfundes Aarsberetninger, private Oplysninger o. fl. a.

Spredte Træk fra botaniske Rejser i Karpaterne.

Af

Adjunkt Jonathan Lange.

(Sluttet).

Jeg har senere opholdt mig i andre Stepper og steppelignende Omraader i den ungarske Lav-slette men paa hvert Sted kort Tid, og af Selvsyn kender jeg kun Steppen i Juli og August. Jeg har saaledes besøgt en lille Sandsteppe N. Ø. for Pest, dernæst det gamle Flyvesand paa Donauøen Csepel S. V. for Pest og endelig den dæmpede Flyvesandstrækning ved Fėjertelep i Banatet. Disse Egne er væsentlig bevoksede med Steppplanter; de 2 af dem bærer dog til Dels Skov og dæmpet Sandflugt, hvor et Græs, *Festuca vaginata* (se Fig. 3), træder i Stedet for vore Klitters Hjælme og har meget dybtgaaende Rødder ganske som denne: derved kan den nogenlunde sikre sig Vand og Mineralnæring.

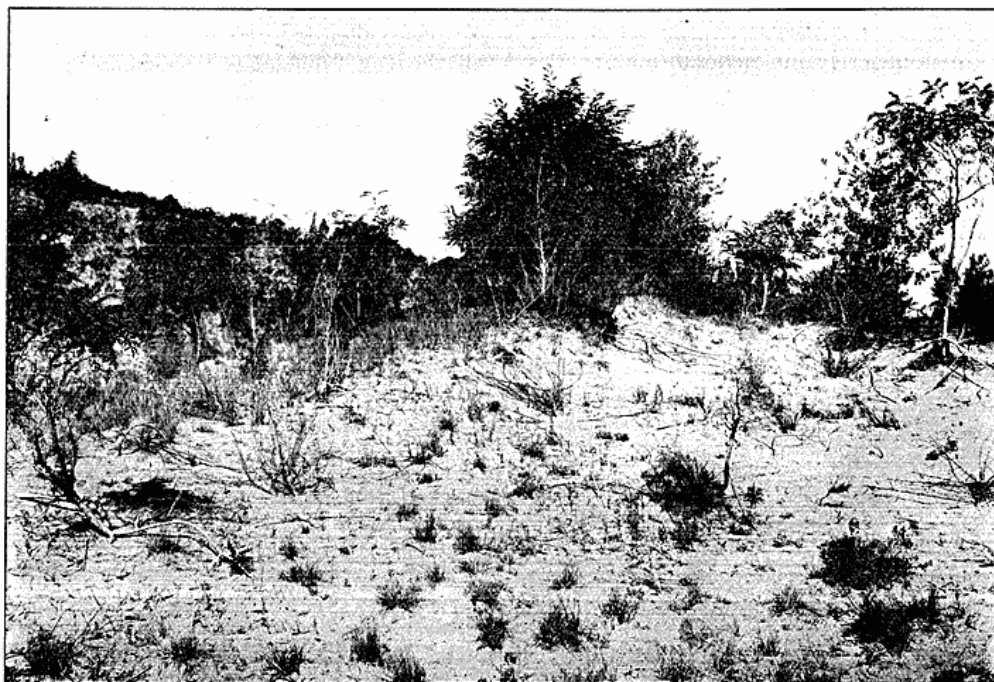
Den sidstnævnte af disse Egne vil jeg kortelig omtale, idet jeg gør opmærksom paa, at den ligger langt mod S., hvad der medfører enkelte Afvigelser

fra de 2 andre. Jeg tog dertil fra Byen Ulma, som ligger 80 km. S. V. for Temesvar ikke langt fra Weisskirchen. En af de første Dage i Juli kørte jeg sammen med en ungarsk Botaniker ud i en lille Vogn. Kusken var en Serber med Knæbukser og lange, røde Uldstrømper; han tærskede paa de magre, smaa Heste, hvorved der godt kunde falde et lille Svip af til Passagererne. Det var en kold, klar Morgen. Vi kørte over Græsgange og gennem en Flade med dejlige Blomster, Steppens allersidste Foraarsflor. I det fjerne kunde vi se de smukke Bjerge ved Versecz, og naar Vejen hævede sig lidt, saa vi de serbiske Bjerge hinsides Donau dukke frem.

Vi naaede Sandflugtshøjderne, medens det endnu var Morgen. Paa Sydøstskraaningen af en saadan gammel Klit lige under Skov laa Wanisch's Hytte. Gamle Wanisch, som vi vilde besøge, er

Tysker, stammer fra indvandrede Schwabere, har tidligere været Skrædder men har forladt Købstaden for at blive Vindyrker; han virker tillige som Notar og Skolelærer. I Huset er der foruden Køkkenet kun 1 Stue, og den er lille. Vor Vært bød os udmærket brandrød sur Vin fra Sandskraaningerne. Derefter begav vi os paa Udflugt

Guldsøkæg vokser lidt tættere end andre Steppegæsser. Mange Plantearter havde prægige Blomster, f. Eks. mange Sommerløg og en Varietet af Hørarten *Linum hirsutum* med de dejlige blaa Blomster. Den mærkelige Rubladede *Mallia umbellata* var nylig afblomstret; den findes udelukkende der og i de nærmeste Egne af Serbien. Mange af Plan-

Dæmpet Sandflugtstrækning i det sydlige Ungarn.

Forrest ses den oprindelige Vegetation, især Tuer af *Festuca vaginata*, i Baggrunden ses *Gleditschia triacanthos* og Poppeltræer m. m. De talrige blottede tovliggende Trærodder og den spredte Bevoksning i Forgrunden viser, at Sandet endnu ikke er helt i Ro.

i Skoven, blandt hvis Træer Robinie, Sortpoppel og Sølvpoppel er de vigtigste, og derfra til de aabne Egne, hvor der saa godt som udelukkende vokser Steppeplanter; der var en bestandig Sommerfugleflyven, og Græshopperne spillede. En Guldpirol fløj forbi, og Eggen viste sig i det hele rig haade paa Skov- og Steppefugle. De fleste egentlige Foraarsplanter var visnede, derimod fandtes der adskillige blomstrende Bynker og Astragler. Der voksede ogsaa flere Græsarter, men her som andetsteds i Steppen er Græs-dækket aldrig ganske tæt. Blandt Græsserne var *Andropogon Gryllus* (= *Pollinia G.*), Guldsøkæg, meget fremtrædende ved sin Skønhed og Talrigbed;

terne er haarede, graa, saftløse, stive eller tornede, men ogsaa paa andre Maader kan de vidne om Sommerens hede, tørre Luft.

Aftensmaaltidet hos W. bestod i varm Mælk, Husbrød og Honning, som vi slikkede af Bicellerne, samt Agernkaffe. Vi overnattede hos Familien Scheich, som bor i Nærheden men paa en højere Banke med vid Udsigt; Landskabet blev pragtfuldt oplyst af stærke Lyn. I Huset var der 1 Stue; Jomfru Marias Billede paa Væggen var nydelig smykket med Blomster, som bevarer deres Farve og Form, f. Eks. Steppetidsler, Fergæs (*Stipa pennata*) og den slørlignende *Gypsophila paniculata*, der i den Egn bruges til Sæbe, medens den ellers

mest — ogsaa her i Danmark, hvor man faar den hos Blomsterhandlerne — anvendes til Kranse. Alle vokser de vildt deromkring. — Næste Morgen tidlig fik vi en Teskefuld Nuszen (Spiritus med Tilsætning af Valnøddeblade og Sukker), og vi gik derefter ud i de gamle Indsande. Senere tilbragte vi en Del af Dagen hos W., hvor Aftensmaaltidet bestod i en ægte ungarsk Ret, nemlig Paprika-Hønsesuppe og -Hønseskød, som vi i den stærke Varme nød for aabne Vinduer, medens vor Værts endnu levende Høns aflagde flere Besøg i Stuen, paa Bordet, ja endog vovede sig gennem Suppen i Tallerkenerne for at skyde Genvej ud i det frie. Mod Aften, da Luften var køligere, kørte vi tilbage til Ulma.

Efter en Dags Ophold i Versecz og dets Bjærg tog jeg til Baziás ved Donau og sejlede ned til Orsova. I Nærheden af Landsbyen ColumbácZ findes en Hule med stillestaaende Vand; derfra kommer de giftige Fluor, som er opkaldte efter Landsbyen, men som forøvrigt ogsaa findes andetsteds i den Egn. Jeg saa de klippefyldte Flodstrækninger, hvor adskillige Stensprængninger er udførte under den for faa Aar siden tilendebragte Flodregulering, hvorved mægtige Arbejder blev gjort over en betydelig Strækning. Lidt nedenfor det øverste Sted, hvor der var foretaget regulerende Sprængninger, indsnævres Flodens Løb stærkt mellem høje og stejle Fjælde, af hvilke største Delen har ejendommelige skarpskaarne, enkelte endog naalegnende Former og adskillige er af Kalk. Floden er paa nogle Steder af denne Strækning 54 m. dyb og paa det smalleste Sted kun 150 m. bred, o: smallere end ved Regensburg, medens den nogle Mil fra ColumbácZ er omtrent 1000, ved Rustschuk 4000 m. bred.

Efter at have opholdt mig en Dag ved det verdensberømte gamle Badested Herculesbad i den naturskønne Cernadal, rejste jeg til Petrozsény, som ligger i det sydvestlige Transsilvanien faa Mil N. for den rumænske Grænse. Byen ligger 600 m. o. H. i en kresformet Dal. Mod N. er der stejle Kalkklipper, og mod S. Ø. ses den høje sneplettede Parengkæde, som har sydøstlig Strykning og tegner sig smukt med sine 3 højeste Toppe Pareng, Cárjia og Mundru.

I Petrozsény's Omegn findes store Løjer af gode Tertiærkul. Petr. har over 8000 Indbyggere og er en ung By, som er vokset op omkring Minderne, Ungarns største Kulbjærgværk. Blandt Ind-

byggerne findes mange Tyskere, men for øvrigt er talrige Nationer repræsenterede i denne travle By, medens Landbefolkningen bestaar af Rumænere.

Min første Udflugt gik til de runde, muld-dækkede Kalkbakker, der nogle Steder hæver sig brat over de yderste Huse. Der voksede frodigt Græs; af Urter, som blomstrede paa den Tid, vil jeg nævne nogle, der fandtes i særlig stor Mængde, nemlig Farve-Visse, Præstekrave, hvid Brunelle, Djævelsbid og en gulblomstret Skabiose. Her vokser ogsaa i rigelig Mængde en Kurvplante *Aposeris foetida*, som findes adskillige Steder i Skovkarpaterne men mangler i Tátra og de øvrige Vestkarpater. I Sumpe stod talrige Eksemplarer af en sjælden Klaseskærm, *Oenanthe stenoloba*.

Næste Udflugt, den 13. Juli (1901), gik til Bjærgtet Preluce, som er 1200 m. højt. Der er Bøgeskov og Græsgange forneden, Granskov og Græsgange foroven. Fra Toppen og mange Steder undervejs ser man Nabo- og Genbjærgene, iblandt hvilke nogle er af hvid Kalksten (Piatra Alba o: hvid Klippe) eller lyserød Kalksten (Piatra Rosie o: rosenrød Klippe): i Petrozsény's Gader anvendes Skærver af lyserød Kalk. Et Stykke af Opstigningen gik langs en Bæk, der danner Vandfald mellem Kalkklipper, hvor den dejlige graa og karmesinrøde Fugl Murløberen færdes, og hvor der vokser Buske af Sevenbom, *Juniperus Sabina*.

2 Dage efter blev det gennem Stedets Karpaterforening (Turistforening) foreslaaet mig at følge op til Parengbjærgene med en Læge fra Hamburg, Dr. G. Jeg gik ind paa Forslaget. 1 Time efter drog vi af Sted. G.'s Plan var at gaa over Bjærgene til Hermannstadt, og han vilde sove hver Nat i Stinaerne (Sæterhytterne) men første Nat i Karpaterforeningens Turisthytte ved Pareng. Efter 3 Timers anstrængende Vandring til Hytten, der ligger 1700 m. o. H. og som vi maaede Kl. 7 Aften, var det en stor Nydelse at hvile, medens Bæreren gjorde Ild paa og hentede Kildevand, der holdt 6° Celsius. Det styrkede at drikke Vand, at vaske sig og at tage et Maaltid med et stort Glas Te. Luften var frisk og let. Over for os laa de vældige Retiezábjærg, som har ganske smaa Skykapper, der vekslede en Gang imellem.

Omtrent Kl. 4 næste Morgen gav vi os paa Vej gennem Granskov forbi Strækninger, hvor der var fuldt op af den smukke og ejendommelige lille Plante *Veronica Baumgartenii*, som udelukkende vokser i de østlige Karpater; derpaa gik vi videre, idet

vi fulgte Bjærgryggene. Rumænerhyrder af forskellig Alder og begge Køn drog os forbi; Mændene havde Pelshue paa. Rundt om græssede Heste og Faar. Store Alpegræsvidder strakte sig højt op ligesom i de omgivende Bjærg. Kl. 7 $\frac{1}{2}$ Morgen kom vi til Toppen af Cârjia, som naar 2400 m. og altsaa hører til Karpaternes høje Punkter. Mod N. Ø. saas nogle smaa Alpøsøer under en Bjærgvæg. Der var meget smukt, idet Klipperne, hvis Bjærgarter hører til Grundfjældsannelserne, alle havde den klare, jærngraa Farvetone; paa Nordsiden laa der Sne. Udsigten var stolt og vid med Skyer, som slørede enkelte af de fjærne Bjærgtinder og skjulte nogle af Dalene; i Begyndelsen saa vi tætte Taageskyer lejrede nede over Byen P., saa at den laa som under Edderdunsdyner.

Vegetationen var ikke rig, især fordi Pladsen mest optages af Ur. Alperoserne blomstrede skønt, nemlig en Art, hvis Blomster ligner lyserødt Voks.

Paa Toppen af Cârjia skiltes vi, hvorefter jeg gik tilbage til Petrozsény, som jeg naaede tidlig paa Eftermiddagen.

Nogle Dage efter foretog jeg en Udflugt et Par Mil mod S. Floden Iul bryder ved Szurdukpasset gennem Bjærgene og løber videre i sydlig Retning gennem den rumænske Lavsetle; ved Gennembruddet danner den Smaahvirvler; bratte Kalkklipper træder flere Steder nær hen til Floden, dog intetsteds saa nær, at man kan springe over den; Klipperne bærer især en Fylde af kalkyndende Planter. Jeg blev tvunget til at opholde mig $\frac{1}{2}$ Time i Grænsegendarmeristationen, da en Gendarm fandt mig mistænkelig, fordi han havde set mig gaa med et Generalstabskort i Haanden udenfor Vejen. Derefter gik jeg videre over den rumænske Grænse. Om Eftermiddagen vendte jeg hjem til Petrozsény, idet jeg benyttede Postvognen, som netop da kørte forbi. Der var 6 Heste for, og den uniformerede Postfører brugte flittig Hornet, medens vi kørte inde mellem Klipperne, hvor det gav Genlyd. Vi mødte af og til Køretøjer, hvis Forspand bar forskelligfarvede, bl. a. hvide og røde Læderstrimler i Mankerne. Høstvognene vare kurvettede og havde Himmel af Sejldug. Store Kvæg-flokke kom forbi; helt inde i Petrozsény By møder man saadanne. Man faar overhovedet idelig Beviser paa, at Byen, selv om den er en Bjærgværksby, dog ligger midt i en vigtig Landbrugsegn; gennem Gaderne kørte talrige Hølæs, paa hvilke der sad leende og fløjtespillende Rumænere. De er alt

andet end velvoksne og velskable og har navnlig tynde Ben, men Dragtens Stof og Form bidrager ogsaa til, at de fleste unge Mænd se uforholdsmæssig tyndbenede ud. For øvrigt er den hvide Lærredsdragt klædelig i nyvasket Tilstand, og selv Dagligdragter prydes med farvede Bælter.

Fra Petrozsény tog jeg til Hermannstadt, en By med gammelt Præg i Bygninger, Gader og Torve. Medens jeg var i Hermannstadt, indtraf der Uvejr med stærke Byger, hvorved Rendestenene, der optager Midten af næsten hver Gade i den gamle Bydel, kom til at ligne svulmende Bække. Fra Hermannstadt ser man over Sletten mod S. til 2 høje Bjærgkæder; den østlige er Fogarasbjærgenes Kam med Transsilvaniens højeste Bjærg, det spidse Negoï; den vestlige Kæde, som er lidt nærmere og lavere, kaldes Cibinbjærgene. I Sænkningen mellem disse Kæder bryder Floden Aluta igennem mod S.; Gennembruddet er det bekendte Røde Taarns Pas, hvor stejle Bjærg træder nær til Floden. Derhen tog jeg en Morgen tidlig med Vogn. Jeg fulgte den gule Alutaflod til den rumænske Grænse, hvor den indsnævres til mindre end et halvt Stenkasts Bredde. 1 Mils Vej N. for det smalleste Sted ligger en By og umiddelbart S. for den en gammel Fæstningsrest med en firkantet rød Taarnruin. Sagnet mælder, at dette Taarn oprindelig var hvidt men i et Slag sprøjtedes rødt af Tyrkerblod. Klipperne er klædt med Bøg, Rødæl, Birk og — helt henne ved Grænsen — med Sølvind (*Tilia tomentosa*). Dette Træ er hvidbroget, fordi mange af de hvidhaarede Bladundersider ses. Det vokser i det sydvestlige Ungarn og i enkelte transsilvanske Egne paa næsten alle Bakker og Bjærgskraaninger.

To Dage efter kørte jeg op i Cibinbjærgene. Mit Bestemmelsessted var Hohe Rinne, et Sommerfrische, som ligger i Granskov 1400 m. o. H.; det søges af mange Tyskere og af velstaaende Rumænere med Navne som Romanescu, Oborescu og Stoesci. Luften er ypperlig. I de store, stille Bjærgskove arbejder Sortspætterne, og Kongeørnene svæver over Græsgangene. Plantelivet er frodigt især ved de mange Kildevæld. Under Naaletræerne er der vidtstrakte Blaabærbevoksninger og i det hele væsentlig samme Vegetation, som Naaleskovene i Tátra har, dog at Hedelyngen er erstattet af den mærkelige Lyngplante *Bruckenthalia spiculifolia*, der i Udseende ligner Lyngen og netop nu blomstrede i denne Højde over Havet; den gaar højt

op, nemlig til 1900 m. o. H.; mange Steder i det sydlige Transsilvanien danner den mægtige Tæpper, og dette gælder særlig i Cibinbjergene. Udenfor Transsilvanien forekommer den kun paa Balkanhalvøen, i Lilleasien og ganske enkelte andre Steder. Af andre Afvigelser fra Tatraskovenes Flora kan jeg nævne, at vinget Visse (*Genista sagittalis*) er almindelig.

Højere oppe (fra ca. 1850 m. til Granens Ophør ca. 1950 m. o. H.) bliver Granerne lavere og svagere, ja forkrøblede, og Dværg-Enebær (*Juniperus nana*) dækker vidt og bredt disse højtliggende Bjærgsider. Derefter følger Dværgfyrrer, som gaar fra omtrent 1850 m.'s Højde til Toppen (2200 m.) af Hermannstadtegnens højeste Bjærg Cindrel. Mosebøller findes i den alpine Region men er alle vegne smaa af Vækst omtr. som Blaabærplanter; de vokser ligesom i Norges Bjærg paa ret tørre Steder, medens de i Danmark søger Moserne.

Den 7de August foretog jeg en Udflugt til Cindrel. Det blev en stræng Vandring paa 5 Timer frem og 4½ Time tilbage. En ung Rumæner gik med som Bærer; han var en flittig Hjælper men havde aldrig været i Cindrels nærmeste Nærhed. Regnen var vedholdende, og Taagen bevirkede hele Tiden Kulisseforandring. Stien var derfor vanskelig at finde, idet vi den meste Tid kun kunde se faa Skridt frem for os. Jeg tabte dog kun Vejen 1 Gang, nemlig nær ved Bjærgets Top. Da jeg mærkede Fejlen, slog jeg ind i en anden Retning og naaede da ogsaa et Punkt, som jeg var tilbøjelig til at anse for Cindrels Top. Pludselig lettede Taagen for en kort Stund: omtrent 150 m. neden for os saa vi en staa blank Sø omgivet af nøgne Klipper, et dejligt Syn. Nu kunde jeg ved Hjælp af mit Kort se, at vi stod paa Cindrels Top, thi en Sø paa Størrelse med den, vi saa, findes ikke i milevid Omkres. Rumæneren havde aldrig set saa stor en Sø, skønt den kun var ¼ km. lang og halvt saa bred. Nær ved Bjærgets Top gik der Hyrder med Faareflokkene. En halv Times Gang derfra ligger Vogterhytter omgivne af Græsgange, hvis vigtigste Bestanddel er Faare-Svingel. Lige oven for Skovgrænsen vokser en mærkelig Vejbred, *Plantago gentianoïdes*, der kun findes faa Steder i Transsilvanien og for øvrigt næsten udelukkende paa Balkanhalvøen.

Vi naaede tilbage til Hohe Rinne Kl. 2 Em.; Kl. 4 skulde jeg med Vogn til Hermannstadt. Af mine Klæder vred jeg et helt Fad Vand, og der-

paa tørredes de lidt ved en knaldende Ild i Rumænernes Borgestue. Snart efter skumplede Vognen ned ad Bjærget. Aftenen var smuk nede i Hermannstadts Egeskove, men koldt var det at køre 4 Timer i halvtørrede Klæder.

Fra H. rejste jeg til Kronstadt, som ligger langt mod S. Ø. i Transsilvanien. Ser man fra Sletten, ligger Byen næsten ganske skjult af Bjærg; set fra nærliggende Højder er den af stor Skønhed og Ejendommelighed. Mod S. ligger høje Bjærg, deriblandt Bucsecs, som naar 2500 m., og i Kronstadt selv findes Kalkklipper. Byen strækker sig med mange Arme op ad Sidedalen og Bjærgskraaningerne.

Gaar man gennem den højtliggende sydvestlige Forstad, i hvis snævre Hovedgades Midte en Bæk løber ned fra de omgivende Bjærg, ser man næsten kun Rumænere. Husene har Trætage og er prydede med smukt Snitværk, især paa Gavl-siden, som vender mod Gaden. Der er flere græskatolske Klostre og Kirker; et Sted gaar Vejen gennem en Klosterhave, hvis Træer bugner af Blommer og andre Frugter.

Kalkbjærgets Zinne umiddelbart ved Byen er skovklædt, dets allerøverste Del viser enkelte stejle Kalkvægge. Paa Toppen, som ligger 1000 m. o. H., er der i 1896 rejst et smukt Millenniumsmindesmærke af graahvid Sandsten; jeg havde Lejlighed til at se det paa nært Hold, idet jeg anvendte den første Dag i Kronstadt til et Besøg paa Zinne. Den anselige Sokkel bærer en 10 m. høj dorisk Søjle, paa hvilken der staar en 4. m. høj Ungarer i gammel Rustning.

Næste Dag begav jeg mig til et sydligere liggende skovrigt Kalkbjærg; dets Navn er Schuler, og det er 1700 m. højt. Schuler er en af de østligste Toppe i de transsilvanske Alper, en Bjærgkæde, der stryger i Ø.—V. paa Grænsen mellem Siebenbürgen og Rumænien. En sproglig Grænse danner de transsilvanske Alper ikke, idet Hovedmængden af Befolkningen saa vel paa Syd- som paa Nordsiden er Rumænere. Bjærgene selv er ubeboede, men om Sommeren tjener dog Stinaerne, som findes i forskellige Højder af Bjærgkæden, til Opholdssted for Hyrder, der viser barnlig Glæde, hver Gang man giver dem en Kage, et Stykke Chocolate, en lille Slurk af Drikkevarerne eller en Cigaret; man ser tydeligt, at slige sjældent opnaaede Smaanydelser øjeblikkelig forgylder Tilværelsen for dem.

Kommer man til den aabne Plads foran en

Stina, synker Foden ofte i vaad Jord og Skarn, idet hele Pladsen er stærkt optrampet af Kreaturerne. Visse Plantearter betegner saadanne Lokalteter; jeg tænker herved især paa den lille *Sagina procumbens* og paa *Rumex alpinus*, en Skræppe med brede, rundede Blade. Midt i Hyttens store Rum blusser et Baal, som næres ved

Rumæner fra de transsilvanske Alper.

Granstammer fra Skoven; over det hænger en Kobberkedel, hvori Majsgrøden skrutter. Væggene og Taget er utætte, Hytten er røgfyldt men dog ved Aftenstid eller i ondt Vejr et kærkomment Tillflugtssted for den fremmede. Langs Væggen er der simple brede Træbænke, der giver Siddepladser og Natteleje. Nogle af Hyrderne har hver Aften det Hverv at malke Faarene, medens andre tilbereder Valleost og anden Ost.

For at besøge Kronstadtbjærgenes højeste Punkt, Bucsecs, tog jeg en Eftermiddag til den lille By Rosenau og traf Aftale med en rumænsk Fører, der boede i en Udkant af Byen. Jeg gik hjem gennem den vidtstrakte Bys Ælte, medens Regnen strømmede ned. Senere klarede det op, og mod Aften gik jeg til den gamle Borg, som knejser over Byen paa en Kalkklippe. Den ned-

gaaende Sol kastede Glans paa Bjærgene, saa at baade Bucsecs og det kamtakkede Königsstein (Királykö) tydelig gav sig til Kende som Kalkbjærg. Da jeg gik ned gennem Byen og var naaet til Hotellets Port, standsede jeg for at se, thi gennem Gaden bevægede der sig en hel Strøm af Bøffelkøer. Deres sorte Skind minder i Tykkelse, Farve og Haarklædning om tykkudede Dyr som Elefant og Næsehorn men mest om de sorte Svin, der holdes i talrig Mængde over hele Ungarn; dem ligner de ogsaa i deres Tilhøjelighed til at gnide sig mod faste Genstande. De ser ondskafulde ud. Dog var de meget rolige i Optræden, ogsaa naar jeg gik midt gennem Flokken. Jeg saa adskillige af dem forlade de andre for at gaa ind gennem deres Ejers Gadeport, og i det hele mærker man snart, at de ikke er saa slemme, som de se ud til.

Næste Morgen vandrede jeg med Føreren ad Bucsecs til. Vi fulgte en Bæk gennem en flad Dal med brede Enge og spredt Smaaskov; derpaa gik vi op ad Bjærgsiden gennem tætte Skov. Lidt over Dalbunden saa jeg store Bevoksninger af en Maskeblomstret *Melampyrum Bihariense*, som næppe er artsforskellig fra den danske blaatoppede Koføde; i mange transsilvanske Bjærgstrøg er den om Sommeren mere iøjnefaldende end alle andre Skovbundsplanter paa Grund af sin stærke Farve.

Snart efter kom der en brat Stigning, som vedblev gennem Skov lige til Malaiesthytten, et Turisthus, som ligger umiddelbart ved Grangrænsen ovenfor en dyb Kløft. Vi naaede Hytten, i hvis Omgivelser jeg derefter botaniserede. Jeg vil paa Grundlag af dette og et senere Besøg give en kort Skildring af Egnen om Malaiest og af Bucsecs' Top. Umiddelbart ved Hytten rejser der sig nogle mærkeligt formede Kalkklipper, som giver den Læ; i Nærheden findes Skifere og Konglomerater. Lidt oven for Malaiest er Bjærgfykrattet prægtig udviklet sammen med Dværg-Enebær, lidt Pil og Grønæl. Højere oppe er der Alpeurter. Fra Hytten kan man ogsaa se hen over de mægtige Gran-skoves Kroner ned mod Sletten ved Bjærgets Fod. I klart Vejr er de fremherskende Farver Granernes sortegrønt, Alpeengenes lysegrønt, Kalkklippernes gullvidt og Himlens blaat, hvis Farvevirkning forhøjes, naar der trækker enkelte Skyer forbi Bjærgtinderne. Adskillige Urter, f. Eks. en Nellikerod, *Geum reptans*, har lav Vækst og ringe Bladmasse men store, stærkt farvede Blomster,

der gør sig saa meget des mere gældende. I meget talrig Mængde findes *Veronica aphylla*, der har mørkeblaa Blomster og metalagtigt blaagrønne Frugtknuder. Fleraarige Planter fremhersker stærkt. Mange af dem er tæthaarede og derved værnede mod hurtig Fordampning, Afkøling og Opvarmning. Den rigeste Mangfoldighed og Afveksling af Alpeurter findes ved Foden af nedskredne Grusmasser. Der ser man nemlig baade Planter, som hører til højt oppe, og Stedets egne Planter. De første er for en stor Del førte ned ved Skred eller med rindende Vand. En anden Aarsag til Rigdommen er, at Grusmasserne ofte hyder Planterne gunstige Kaar, især Fugtighed og god Jord. Paa en lodret Kalkklippe nær ved de øverste Bjærgfyrrer vrimler det med Edelweiss og andre Kalkalpeplanter.

Under mit sidste Ophold ved Malaies steg jeg over nogle Snemarker op til Toppen af Bucsecs, der bestaar af 2 mægtige nøgne Kalkblokke, som ses i lang Afstand; den største har Omris som et Menneskehoved og har givet Anledning til Toppens rumænske Navn »Mennesket« eller rettere »ved Mennesket«, »La Omu«. Ordet Omu eller Om minder i Udtale om det franske »homme«. Bag dem er der bygget en Hytte af lyserøde, hvide og graasorte Kalkblokke.

Jeg gik ned samme Vej og tog Ophold i Hytten for en Nat. Ved Midnat mærkede jeg en stærk Larm. Der lød skingrende Alarmskrig fra den nærliggende Sæterhyttes Hyrder, som kan høres viden om fra Bjærgtop til Bjærgtop, fra Stina til Stina. Foruden disse Skrig hørtes Raabet »urs, urs«. Det var Bjørnen, som Hundene havde opdaget i Nærheden af Faareflokkene, og som nu skræmmedes bort af Hyrderne og Hundene i Forening. Der blev Ro igen, men Natten igennem indtil Kl. 4 saas der dog af og til Fakler og Lygteskin, medens der tillige hørtes Larm af Trætte, Samtale, uddragende og tilbagevendende Folk.

Forplejningen bestod i Te og Kaffe, Husbrød samt hermetisk Szalami, Sardinier og fedt Flæsk, men Hyttens rumænske Bestyrer Inon Stenille og hans Familie spiste Nationalretterne. Han indbød mig til at deltage i deres Middagsmaaltid; Retterne, nemlig Suppe med Flæsk og Grøntsager samt Majsmelsgrød (mamaliga), var mættende og velsmagende.

Under mit første Besøg ved Malaies indtraf om Eftermiddagen den stærkeste Regn, jeg har

oplevet. Uvejret rasede usvækket i 6 Timer. Naar man fra Hytten kastede Blikket ned i Kløften, hvor der om Formiddagen ikke havde været en Draabe Vand, saa man en vældig leret Strøm med rivende Fart. Næste Morgen begav jeg mig tilbage til Rosenau i slet Vejr. Undervejs kunde det mange Steder ses, at Regnens Virkninger havde været betydelige. Enkelte af Stierne paa Bjærgskraaningene var som Vildbække, og mine Klæder fik Vandringens Besværigheder at mærke.

Lørdag den 29. Juli tog jeg fra Kronstadt 50 km. mod N. Ø. til Kovászna, som ligger i Sletten umiddelbart ved Foden af Karpaterne. Der er talrige Kilder, og et stort Antal af dem er kulsyreholdige; Kovászna og dens Omegn giver sig ogsaa paa anden Maade til Kende som gammelvulkansk, idet Kulsyreluften flere Steder i Byen og dens Nærhed kommer frem i betydelig Mængde, f. Eks. i enkelte Kældere. Særlig herpaa beror Byens Ry som Badested: man drikker det styrkende Kulsyrevand, og man bader deri. Kroppen bades i Kulsyreluft: den hertil indrettede Anstalt har vandrette Fløjdøre, der lukkede efterlader et rundt Hul til Halsen, saa at kun Hovedet bliver oppe i fri Luft under Badet.

Badestedets Midtpunkt er Pokolsár: Helvedespølen, en stor Dyndmasse, som er i stadig boblende Bevægelse, fordi der pibler Kulsyre gennem den. Det er en meget lille Dyndvulkan, som periodisk forøger sin Virksomhed og i 1856 virkelig havde et — om end kun svagt — Udbrud.

I Byen slæbte mange halte og lamme sig om; de havde foretaget Rejsen dertil for at søge Helbredelse i Pokolsár; adskillige naar virkelig deres Maal ved flere Gange daglig at dyppe Legemet i Pølen.

2 km. uden for Byen findes et Sósfürdő, : Saltbad. Ved Horgác, 5 km. fra Byen er der en Kilde, hvis Vand er meget mineralholdigt og især rigt paa Alkalier; det tappes paa Flasker og drikkes meget i Ungarn især blandet med Vin. Drikkevandet i Kovászna er fortræffeligt: i de fleste Brønde er Vandet kulsyreholdigt, saaledes ogsaa i min Værts Brønd. Mit Drikke- og Vaskevand var altsaa velsmagende, forfriskende og stærkt brusende. Min Spisevært holdt 1 Ko og 2 Bøffelkøer. Bøffel-mælk nød jeg jævnlig. — Næste Dag gik jeg gennem Rumænerbyen Vajnafalva, som danner en Fortsættelse af Kovászna. Ved Vajnafalvas Torv stod mange unge Mænd festligt opstillede i en Kres. Lidt efter begyndte deres Dans, idet de gik

omkring med regelmæssig og trippende Gang. Et Zigeunerorkester paa 5 Mand spillede nogle fortrinlige Melodier; til Rumænerdansen hører gjerne et saadant Orkester, hvori der nødigt savnes en Kontrabas. Senere tog 3 af de dansende unge Mænd Opstilling som til Kædetagfat. Den ene af Mændene raabte gentagne Gange, at nu maatte en af de omkringstaaende Piger træde indenfor Kresen. En ung Pige tog Mod til sig og traadte ind, saa at hun stod alene midt i en Krans af dansende Mænd. Senere traadte flere Piger ind; de var alle pyntede med sølv- og guldblinkende Smykker, idet en overordentlig stor Mængde Metalstads var hængt paa Brystet. Dragterne straaledede i stærke Farver, og den hele Paaklædning forekom mig særdeles smagfuld. Det samme gjaldt Mændenes Dragt; de bar Bælte med en lang Kvast ved Siden. Ogsaa Børnene, som alle var søndagsklædte, traadte senere indenfor Kresen; paa et Tegn fra en af Mændene marcherede endelig hele Orkesteret spillende ind i Kresens Midte. Dansen fortsattes. Den saa meget lidenskabsløs ud, men Musikken var ildfuld nok.

I Løbet af de følgende Dage gjorde jeg flere botaniske Udflugter til Bjærgene Ø. for K., deriblandt en til den højeste Top, Lakócz, 1800 m.; Stien gaar gennem Skov, der dog veksler med græsklædte træløse Strøg, som i Almindelighed benævnes den store Pojana; disse aabne Strækninger vokser Aar for Aar ved Skovbrand og anden Ødelæggelse af Træerne. Kvæget har mishandlet mange Bøge, Avnbøge, Ege, Birke, Tjørne, Enebær, Rødgraner og Ædelgraner, saa at de nu danne Purrekrat. Over en meget lang Strækning, især nær ved Bækken nagy baszka patak (store Baszka Bæk) laa der fældede Træer, Stamme ved Stamme. Var Stien ganske ufremkommelig, nødtes jeg til at gaa bort fra den for ad en Omvej at naa ind til dens højere liggende Del. I de største Højder er Dværgbuske og Urter omtrent de samme som paa de skandinaviske Bjærgnutter, og ligesom disse har Lakócz's øverste Del ogsaa fuldt op af Rensdyrlav og Islandslav.

En Smalbane løber gennem Bjærgskovene Ø. for K. og grener sig ind i Rumænien; den befordrer Tømmer fra Skovene og Planker fra Savværket Commando ned til K. Banegaard. Jeg fik Tilladelse til at køre med den og kom under Far-

ten forbi dejlige blomsterfyldte Klipper, som bl. a. bar en sjælden Potentil, der hedder *Waldsteinia trifolia*. Dens eneste Findesteder er i de sydtranssilvanske Grænsebjærg og et Sted i Østalperne; en meget nærstaaende Art vokser i Sibirien. Paa enkelte Steder er Skoven stærkt udtyndet. Men der er ikke noget i Vejen for, at Bjærgnaturen kan vise større Afveksling paa de Steder, hvor der er ryddet Skov, end paa dem, hvor Skoven er urørt, thi efter Rydningen fremkommer der ofte Tæpper af Græs, som i Begyndelsen af Sommeren for nogle Egnes Vedkommende er rige paa Urter, medens Granskovene paa sine Steder er tætte, ensformige og plantetomme. I de mørke Skoves smaa Lysninger ser man mod Slutningen af Juli nogle Steder kun 4 Arter i Blomst men til Gengæld i uhyre Mængder: det er Præstekraven *Leucanthemum rotundifolium* (muligvis ikke artsforskellig fra den danske Præstekrave), Klokken *Campanula patula*, Høgeurten *Hieracium Transsilvanicum* og en rundbladet Form af Forglemmigejen *Myosotis silvatica*. Med dem følges enkelte Bregnearter.

Næste Aar havde jeg atter Lejlighed til at besøge K. Da jeg ankom (den 3. August) var Broen itu, saa at Kusken maatte bære Baggagen over. Sagen var, at der den 1ste August havde været stor Oversvømmelse, som fulgte med et Uvejr. Allerede 1 Mil S. for K. havde jeg set, at nagy tó (»Store Sø«), som under almindelige Forhold var en Sump, virkelig var blevet en stor Sø. I K. By var det gaet saa vidt, at Højvandet havde revet 7 Mand med sig. Af dem druknede 2; de blev begravede, medens jeg opholdt mig der. Ulykken var sket ved, at Folkene gik ud paa Byens Hovedbro for at istandsætte den; Vandet stod højt og truede med helt at ødelægge Broen. Pludselig skred den sammen.

Da jeg gik langs Floden, saa jeg, at alle Broer i K. og Vajnafalva stod under Vand eller var brudte. Et Hus var styrtet sammen, vældige Piletræer var rykkede op med Rod, og overalt stod Vandet højt, medens det dog 2 Dage tidligere havde staaet langt højere. 1 Mil derfra oppe ved Tømmerstjlbansens Station havde Forstanderen mistet et stort Stykke Have; Brudstykker af Havegærdet hang ud over Floden. Han havde hin Nat hørt Drøn paa Drøn af de vældige Stene, der fulgte med den rivende Bæk.